

The
Book
Lovers

THE LOST BOOK
Ρωτώντας αρκετούς
ανθρώπους σε ποιο
βιβλίο πρέπει να
αναφερθεί η γενιά
των 'οοσ, του ευρώ
και της τεχνολογίας
ως το εκείνο που την
εκφράζει περισσότερο,
συνάντησαμε έναν
πανικό.

Ποιο βιβλίο εκφράζει τη δεκαετία μας;

Το βιβλίο που χαρακτηρίζει τη δεκαετία ίσως να μη γράφτηκε ποτέ στα ελληνικά. Από τον **Σταύρο Διοσκουρίδη**.
Εικονογράφηση: **Michael Cho**.

➔ Το βιβλίο της δεκαετίας. Σίγουρα θα συναντήσουμε αυτό τον τίτλο σε κάποιο από τα αφιερώματα βιβλιοφιλικών και άλλων εντύπων. Η manía με τις λίστες, άλλωστε, δεν έχει κοπάσει ακόμα. Ωστόσο, ρωτώντας αρκετούς ανθρώπους ποιο μπορεί να είναι το ελληνικό βιβλίο της δεκαετίας, ή καλύτερα σε ποιο βιβλίο πρέπει να αναφερθεί η γενιά των 'οοσ, του ευρώ και της τεχνολογίας ως το εκείνο που την εκφράζει περισσότερο, συναντήσαμε έναν πανικό. Για να γίνουμε πιο σαφείς, εξηγούμε πως βιβλίο μιας εποχής δεν είναι αναγκαστικά αυτό που πλασαρίστηκε στην πρώτη θέση των ευπώλητων ούτε αυτό που περιγράφει (καλά ή κακά) την εποχή μας. Αν θέλουμε να δώσουμε έναν κάποιο ορισμό, είναι αυτό που δημιούργησε ένα νέο λογοτεχνικό ρεύμα, μιαν άλλη γλώσσα και που αντιπροσωπεύει μια γενιά ως ανάγνωσμα και ως αντίληψη. Παραδείγματα στο

εξωτερικό υπάρχουν: Το *Στον Δρόμο* του Κέρουακ για τους μπίτνικ και το *Trainspotting* του Welsh για τη ναρκοθύελλα των '90s κ.ά. Όσον αφορά την εσωτερική παραγωγή, εύκολα μπορούμε να σταθούμε στο *Διπλό Βιβλίο* του Χατζή, στο *Τρίτο Στεφάνι* του Ταχτοσή, στα *Διόδια* και τα *Τζιτζίκια* του Ραπτόπουλου, στο *Σοφό Παιδί* του Χωμενίδη, στο *Σάββατο βράδυ στην άκρη της πόλης* της Τριανταφύλλου. Άραγε, γι' αυτούς που πλησιάζουν τώρα στα πρώτα -άντα υπάρχει ένα ανάλογο ελληνικό παράδειγμα;

«Θα το καταλάβουμε τα επόμενα χρόνια»
Απευθυνθήκαμε σε ανθρώπους που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εμπλέκονται με το βιβλίο, ώστε να μπορέσουμε να βρούμε γιατί δεν μας έρχεται κατευθείαν στο μυαλό ένας τίτλος όταν ψάχνουμε το ελληνικό μυθιστόρημα (κυρίως) της δεκαετίας.

Όπως αναφέραμε και πιο πριν, τα *Τζιτζίκια* και τα *Διόδια* του Βαγγέλη Ραπτόπουλου είναι από τα βιβλία που χαρακτήρισαν τη δεκαετία του '80. Ο ίδιος ο συγγραφέας αντέδρασε αρνητικά στην ερώτηση, υποστηρίζοντας πως «μόνο δημοσιογραφικές αποτιμήσεις μπορούν να γίνουν πάνω στη δεκαετία και όχι λογοτεχνικές. Αυτά που εκφράζουν τη δεκαετία του '50 και τη δεκαετία του '60 δεν είναι σίγουρα αυτά που έγιναν μεγάλες επιτυχίες και τα ήξεραν όλοι εκείνοι την περίοδο. Για παράδειγμα, υπάρχουν δύο νέα βιβλία, *Η Ανάκριση* του Ηλία Μαγκλίνη (Κέδρος) και το *Η Δεξιά τσέπη του ράσου* του Γιάννη Μακριδάκη (Εοτία), που κατά τη γνώμη μου αποτυπώνουν πάρα πολύ καλά την εποχή μας. Το πρώτο περιγράφοντας τη σύγκρουση της γενιάς του Πολυτεχνείου με την ψηφιακή γενιά και το δεύτερο αποκαλύπτοντας τη μοναχ-

Το διάστημα αυτό δεν γράφτηκε το μεγάλο ελληνικό μυθιστόρημα γιατί η συγκεκριμένη εποχή είναι τόσο κατακερματισμένη, μεταιχμιακή και απομαγευτική, όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι τα ερεθίσματα που προσφέρει είναι a priori διυλισμένα και έρχονται στο φως, έχοντας ήδη απεκδυθεί το μύθο τους.

Αλέξης Σταμάτης

The Book Lovers

κότητα του σύγχρονου ανθρώπου. Άρα, το θέμα δεν είναι αν υπάρχει ένα βιβλίο που εκφράζει την εποχή μας, αλλά και τι εννοούμε όταν μιλάμε γι' αυτή την εποχή. Είναι μια εποχή όπου έχει επικρατήσει το αίσθημα του ατομισμού. Υπάρχει ένας κατακερματισμός του τι αρέσει και τι όχι. Κάτι που δεν συμβαίνει μόνο στη λογοτεχνία, αλλά και στις άλλες τέχνες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται μικρές κοινότητες, που η καθεμία επηρεάζεται από διαφορετικά είδη λογοτεχνίας. Το φανταστικό, το αστυνομικό, το κοινωνικό και άλλα. Ο κατακερματισμός αυτός είναι που δεν μας επιτρέπει να μιλήσουμε για ένα συγκεκριμένο βιβλίο για τη δεκαετία. Δεν είναι ότι δεν έχουν βγει καλά βιβλία, αλλά ότι δεν υπάρχει μια ομοιογενής βάση για να τα υποδεχτεί».

Τα «χαρακτηριστικά μιας εποχής» καπελώνουν τους συγγραφείς

Ο Βαγγέλης Χατζηγιαννίδης εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα το 2001 με τους *Τέσσερις Τοίχους* (Το Ροδακίό) και είναι ένας συγγραφέας της γενιάς των '90s. Δεν θα διαφωνήσει στο αξίωμα πως δεν υπάρχει ένας συγγραφέας που με το έργο του να έχει συνεπάρει όλους τους άλλους, αφού, όπως υποστηρίζει, «δεν υπήρξε ένα ρεύμα αυτήν τη δεκαετία που να ήταν διακριτό από ρεύματα άλλων δεκαετιών. Δεν υπάρχει μια νέα τάση που να ομαδοποιεί κάπως την παραγωγή. Υπάρχουν πολλοί αξιόλογοι συγγραφείς, και νέοι και παλαιότεροι, που κάποιοι έχουν κάτι συγγενικό μεταξύ τους και κάποιοι άλλοι είναι μόνοι τους, ακολουθώντας το δικό τους μονοπάτι. Ίσως αυτός είναι ο λόγος που δεν ξεχώρισε ένα βιβλίο, το οποίο να μπορείς να πεις πως σηματοδότησε αυτά τα χρόνια. Αυτό δεν έχει να κάνει με την ποιότητα αλλά με μια ευρύτητα και μια εξάπλωση ως προς τις τάσεις και την αισθητική». Η αλήθεια είναι πως δεν τον ενδιαφέρει και πολύ να είναι συμβατός με την εποχή του. «Είναι το τελευταίο πράγμα που έχω στο μυαλό μου. Όταν μου έρχεται μια ιδέα για μυθιστόρημα, διήγημα, θεατρικό, την ακολουθώ σαν αυτό να είναι που κανονίζει όλα τα υπόλοιπα: το ύφος και τη γλώσσα. Το να πρέπει να ανήκεις στα χαρακτηριστικά μιας εποχής είναι αρκετά αντικαλλιτεχνικό. Δεν είναι το συνώνυμο της μεγάλης τέχνης. Δεν νομίζω πως ο συγγραφέας πρέπει να γίνεται είδωλο. Ας τον διαβάζουν και ας μην τον κάνουν μπλουζάκι».

«Δεν ρισκάρουμε»

Ένας άλλος εκπρόσωπος της τελευταίας συγγραφικής φουρνιάς, ο Αλέξης Σταμάτης, εκφράζει διαφορετική άποψη από τις παραπάνω, διακρίνοντας μια ύφεση της ελληνικής λογοτεχνίας. «Η ελληνική λογοτεχνία την τελευταία δεκαετία βρίσκεται σε μια φάση αλλαγής, ανοίγεται στον κόσμο και απορροφά, χωνεύει. Το διάστημα αυτό δεν γράφτηκε το μεγάλο ελληνικό μυθιστόρημα γιατί η συγκεκριμένη εποχή είναι τόσο κατακερματισμένη, μεταιχμιακή και απομαγευτική, όπως αποδεικνύει το γεγονός ότι τα ερεθίσματα που προσφέρει είναι a priori διυλισμένα και έρχονται στο φως, έχοντας ήδη απεκδυθεί τον μύθο τους. Η εποχή μας παράγει τα ίδια της τα γεγονότα ως αποδομημένες αφηγήσεις,μποϊκοτάροντας μέχρι ένα σημείο τη λογοτεχνική τους απόδοση μέσα από κλασικές, μοντέρνες, ακόμα και μεταμοντέρνες αφηγήσεις. Όταν κατασταλάξει το παραξένισμα που δημιούργησε αυτός ο νέος, πολυεπίπεδος αλλά και θραυσματικός κόσμος, θα υπάρξει και ο χώρος για έναν ενιαίο λόγο που θα αποτυπώσει αυτό το μεταίχμιο. Το δύσκολο είναι να βρεθεί η

αφήγηση που θα μιλήσει για την αποδομημένη πραγματικότητα. Δεν αρκεί να είναι "μεταμοτέρνα" και παιγνιώδης. Θα πρέπει να είναι μια αφήγηση ικανή να διηγηθεί, να αναδημιουργήσει και να σχολιάσει μια πραγματικότητα που βιώνεται σχολιασμένη ήδη, σε real time. Θέλω να πιστεύω ότι μια τέτοια αφήγηση επωάζεται και ότι στο μέλλον θα δούμε Έλληνες συγγραφείς να παίρνουν τα ρίσκα που απαιτούνται για κάτι τέτοιο». Ένα ρίσκο που παίρνει ο Σταμάτης στο καινούργιο του βιβλίο (*Σκότωσε ό,τι αγαπάς*, εκδ. Καστανιώτης) και ο χρόνος θα δείξει αν θα του βγει. Η Εύη Λαμπροπούλου, συγγραφέας του *Χάπι Λου* (Κέδρος), που ήταν βασισμένο στην κουλτούρα των '90s, συμφωνεί ότι «αρκετοί Έλληνες συγγραφείς δεν γράφουν για το τώρα. Εμένα αυτό με κεντρίζει, να γράφω γι' αυτά που βιώνω. Αυτό βρίσκω και ενδιαφέρον να διαβάζω. Τελευταία μόνο η Άντζελα Δημητρακάκη μού δίνει την αίσθηση πως ασχολείται με το σήμερα».

Οι τάσεις της δεκαετίας

Η Όλγα Σελλά δεν έχει εύκολη απάντηση στο ερώτημά μας, αφού «είναι νωρίς για κάτι τέτοιο», αλλά μας μίλησε για τις τάσεις της δεκαετίας. «Η πρώτη είναι μια επιστροφή σε θέματα της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας, στο πλαίσιο μιας ιδεολογικής αναζήτησης, που έχει όμως πολλές αποχρώσεις. Η δεύτερη μεγάλη τάση είναι ότι το πεδίο της λογοτεχνίας άρχισαν να υπηρετούν και πανεπιστημιακοί, που δουλειά τους είναι να διδάσκουν τη λογοτεχνία σε φοιτητές. Με εφόδια μια πολύπλευρη γνώση της ιστορίας της λογοτεχνίας, θα έλεγε κανείς ότι έφεραν πιο εγκεφαλικά βιβλία στη σύγχρονη ελληνική πεζογραφία, που έκαναν αίσθηση, συζητήθηκαν, βραβεύτηκαν. Μια τρίτη τάση είναι η "ρεπορταζιακή" πεζογραφία. Αυτή που αφουγκράζεται τους ρυθμούς και τους παλμούς της επικαιρότητας και τη σχέση των ανθρώπων με ό,τι καινούργιο εισβάλλει στη ζωή τους. Μια τέταρτη, αλλά διόλου καταφρονητέα τάση, είναι ότι οι μετανάστες, οι νέοι κάτοικοι της χώρας, γίνονται ήρωες και της πεζογραφίας και τροφοδοτούν τη μυθιστορηματική έμπνευση με διάφορους τρόπους».

«Υπάρχουν ελληνικά βιβλία;»

Σε αυτό το ερώτημα εξώκειλε η δημοσιογράφος των «Νέων» (και βιβλιοφάγος) Ρούλα Γεωργακοπούλου. «Ύστερα από μια μίνι έρευνα που έκανα, έμεινα με την εντύπωση πως η νέα γενιά (20-35 ετών) δεν έχει διαβάσει σχεδόν κανένα ελληνικό βιβλίο. Τρόμαξα να τους πείσω ότι μιλάμε για ελληνικό βιβλίο, και δεν κάνω πλάκα. Μου έλεγαν πολλοί για τον *Αλχημιστή* και για τον *Χάρι Πότερ*. Μετά, όταν κατάλαβαν ότι μιλάμε μόνο για ελληνικά βιβλία, μου έλεγαν για το *Καπλάκι της βιτρίνας*. Οι τριαντάρηδες εξεπλάγησαν που γράφονται ακόμα ελληνικά βιβλία. Μερικοί αναφέρθηκαν στο *Αθώοι και φταίχτες* της Μάρως Δούκα και στα *Χερουβείμ της μοκέτας* της Γιαννακάκη, τα οποία, όμως, δεν αποτελούν ρεύμα, αλλά τυχαίες επιλογές. Δεν θέλω να πω ότι δεν διαβάζουν τα παιδιά. Καταλαβαίνω ότι οι παραστατικές τέχνες τους έχουν κλέψει την καρδιά». «Δεν είναι πρόβλημα της ελληνικής εκδοτικής παραγωγής. Δεν είναι υποχρεωμένη να βγάζει trend βιβλία. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι δεν "παράδειει" η μια γενιά στην άλλη. Εμένα μου έδωσαν να διαβάσω τα *Ψάθινα Καπέλα* και έτσι ήξερα την προηγούμενη γενιά, ώστε να καταλάβω

τη δική μου γενιά, που ήταν το *Η Κασσάνδρα και ο λύκος* της Μαργαρίτας Καραπάνου» συνεχίζει. Ο Στέφανος Τζίφος, από το βιβλιοπωλείο Πολιτεία, έχει παρατηρήσει πως οι νέοι «ψωνίζουν κάπως ανορθόδοξα. Ασχολούνται με συγγραφείς που ήταν σε κάποια εμπορική ύφεση: Καμύ, Κάφκα, αυτό που χαρακτηρίζουμε εμείς πια κλασικό. Επίσης, είναι τρομερή η άνοδος των πωλήσεων του Ντοστογιέφσκι και γενικότερα των Ρώσων. Πάντως, αντί να ψάχνουμε το βιβλίο της δεκαετίας, καλό θα ήταν να αναζητήσουμε και το βιβλίο της γενιάς της μεταπολίτευσης. Κάποιοι μπορεί να πιάνουν το θέμα του Πολυτεχνείου και της μετέπειτα εποχής, αλλά μυθιστόρημα που να ασχολείται ολοκληρωτικά με τη γενιά της μεταπολίτευσης δεν υπάρχει. Μάλλον θέλουν να την ξεχάσουν».

Το τέλος του μυθιστορήματος... όπως το ξέραμε

Αυτό ισχυρίζεται ο Άρης Μαραγκόπουλος, συγγραφέας και υπεύθυνος των εκδόσεων Τόπος. «Ας πούμε πως έχουμε εκατό δόκιμους συγγραφείς, που έχουν μια συνεχή παρουσία στα ελληνικά γράμματα. Αν λάβεις υπόψη πως κάθε δύο χρόνια βγάζει ο καθένας ένα βιβλίο, αυτομάτως αυτό δημιουργεί 500-600 μυθιστορήματα, από τα οποία κάποιο πρέπει να αγγίξει το κοινό. Δεν μπορείς να το μετρήσεις με τα ευπώλητα. Της Ευγενίας Φακίνου μπορεί να πουλάει 50.000 αντίτυπα, αλλά δεν παίζει κανέναν ρόλο στην ελληνική πραγματικότητα, ώστε να πεις πως έγινε κάτι. Δεν μιλάω για το προσωπικό μου γούστο, μιλάω για το τι βλέπω. Ο Νίκος Θέμελης έκανε 200.000 αντίτυπα, ποιες είναι όμως οι πραγματικές επιπτώσεις που έχει στους υπόλοιπους συγγραφείς αλλά και στην κοινωνία; Όταν λέγαμε για το *Κιβώτιο* του Άρη Αλεξάνδρου, ξέραμε ότι είχε επιπτώσεις. Συζητήθηκε, έκανε ανθρώπους να σκεφτούν, να αλλάξουν τη σκέψη τους σε σχέση με το παρελθόν, να ακολουθήσουν μια άλλη κατεύθυνση. Τα σύγχρονα μυθιστορήματα είναι υπερβολικά κολλημένα στο εφήμερο, ακόμα και όταν ασχολούνται με την ιστορία. Όπως ακριβώς αυτά του Θέμελη. Με την έννοια ότι ο λόγος τους είναι περισσότερο δημοσιογραφικός. Περισσότερο σαν να μεταφέρουν το γεγονός σαν είδηση. Το μυθιστόρημα, όπως το ξέρουμε μέχρι σήμερα, έχει βρεθεί σε αδιέξοδο. Έχει παλιώσει πια. Χρειαζόμαστε νέες μορφές, νέα ανάγνωση και νέο περιεχόμενο. Πιστεύει πως το «νέο μυθιστόρημα» θα είναι μια σύνθεση τεχνών. Αφού η νέα γενιά συγγραφέων «είναι φωνές που δεν είναι ευχαριστημένες με τον εαυτό τους ούτε με το ίδιο τους το κείμενο. Προσπαθούν να βρουν διέξοδο. Δεν μπορείς εύκολα να είσαι σήμερα ευχαριστημένος με μια απλή απεικόνιση του πραγματικού. Πρέπει να βρεις καινούργιους τρόπους. Και το νέο δεν θα έρθει από τις παραδοσιακές πένες που έμαθαν να γράφουν στα φροντιστήρια δημιουργικής γραφής. Θα είναι ένας συνδυασμός με τις άλλες τέχνες και τα πολυμέσα. Θα έρθουν οι τέχνες πολύ κοντά. Είμαι σίγουρος πως το μυθιστόρημα θα έχει εικόνα στο μέλλον. Γι' αυτό, κατά κάποιον τρόπο, αν ήταν ν' απαντήσω ποιο είναι το βιβλίο της δεκαετίας, θα έλεγα ίσως το *Logicomix* του Δοξιάδη. Ως ιδέα κυρίως. Αλλά και πάλι δεν έκανε τόσο θόρυβο στο ελληνικό κοινό όσο σ' εκείνο του εξωτερικού».